

УДК 330.1:339.9

К.В. Ковтонюк
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Університет економіки та права «КРОК»

Формування нової моделі економічного розвитку в Україні

У статті розглянуто комплексний підхід до оцінки економіки, заснованої на знаннях. Доведено, що знання як сукупність структурних та якісних показників є об'єктивною передумовою зміни моделі економічного розвитку в Україні та її переходу на якісно новий рівень.

Ключові слова: знання, індустріальна економіка, інновації, економіка знань, національна стратегія розвитку.

Е.В. Ковтонюк
кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Університет економіки та права «КРОК»

Формирование новой модели экономического развития в Украине

В статье рассмотрен комплексный подход к оценке экономики, основанной на знаниях. Доказано, что знания как совокупность структурных и качественных показателей являются объективной предпосылкой изменения модели экономического развития в Украине и ее перехода на качественно новый уровень.

Ключевые слова: знания, индустриальная экономика, инновации, экономика знаний, национальная стратегия развития.

К. Kovtoniuk
Ph.D. in Economics,
Associate Professor of International Economics Department,
«KROK» University

Formation of New Model of Economic Development of Ukraine

The article considers the most comprehensive approach to the assessment of the knowledge economy. It is proved that the knowledge as a set of structural and qualitative indicators is objective precondition changes in current model of economic development in Ukraine and transition to a new level.

Key words: knowledge, industrial economy, innovation, knowledge economy, national development strategy.

Постановка проблеми

Безпрецедентна трансформація господарської парадигми в Україні на межі ХХ–ХХІ століть відбувалася за такими напрямками: від закритої (самодостатньої) економічної системи, що забезпечує створення національного продукту виключ-

но для потреб самої країни та за рахунок власних ресурсів) господарської системи до відкритої (економіки, що має зовнішній сектор та включена до міжнародного поділу праці); із соціалістичної системи до світової економічної системи, заснованої на капіталістичних принципах господарювання; від комунального матеріально-технологічного середовища до некомунального. Це, у свою чергу, зумовило непослідовність, несистемність і суперечливість розвитку вітчизняної економіки перехідного періоду [1, с. 3]. У таких умовах в Україні виникла гостра необхідність у розробленні нової стратегії економічного розвитку країни, що дасть їй змогу посісти гідне місце у глобальній економічній системі. Не викликає сумніву в сучасних реаліях, що ця стратегія повинна спиратися, насамперед, на знаннево-інноваційну компоненту [2, с. 225]. У зв'язку з цим формування нової національної економічної системи, заснованої на знаннях, постає важливим викликом для подальшого розвитку України як конкурентоспроможної держави, створюючи передумови її переходу на вищу сходинку свого розвитку – від індустріальної економіки до «економіки знань».

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Концепція знанневої економіки тісно пов'язана з трансформацією економічних відносин, що передбачає перехід від «споживацької економіки» (економіки, націленої на екстенсивну експлуатацію природних факторів виробництва в гонитві за максимізацією прибутку) до «економіки дару» (заснованій на прагненні задоволення людських потреб, не завдаючи шкоди природі, сприяючи її відтворенню). Значний вклад у розвиток теоретичних і методологічних питань цієї проблематики зробили провідні західні вчені, а саме: Д. Белл [3], П. Дракер [4], Г. Кан [5], М. Кастельс [6], Ф. Махлуп [7], М. Родрігес [8], Е. Тоффлер та Н. Тоффлер [9], Й. Шумпетер [10] та інші.

Проблеми становлення та розвитку економіки, заснованої на знаннях, а також її вплив на трансформаційні процеси у вітчизняній економіці отримали пояснення в публікаціях В.П. Семиноженка та В.М. Гейця (підкреслюють, що знаннева економіка базується на нових знаннях, що мають інформаційну основу і втілюються в інноваціях, які визначаються як домінантна компонента стратегії модернізації економіки України) [2, с. 8]; Д.Г. Лук'яненка та О.Д. Лук'яненка (вказують не лише на доцільність формування економіки знань в Україні, а й визначаються шляхи їх розвитку, з одного боку, через узагальнення та використання адекватного досвіду стосовно реалізації сучасної кластерної політики, а, з другого – проведення системної інноваційної політики з визначенням на державному рівні цілей, мотивацій і пріоритетів кластеризації економіки) [11, с. 24]; Л.І. Яковенка (розглядає питаннями пошуку нової парадигми соціально-економічного-розвитку, осмислення сутнісних характеристик і суспільних трансформацій, а також причин і факторів, що впливають на становлення економіки знань) [12, с. 141]; В.Л. Оселеського та О.В. Красоти (вказують на можливість переходу України в історично короткі строки до економіки знань за умови залучення якісно нових механізмів творення і розповсюдження знань, що ґрунтуються на загальному доступі до знань та освіти, розподілу витрат, відмові від приватної інтелектуальної власності) [13, с. 347]; Ю.М. Бажала (акцентується увага на декларативності «інноваційного вектора економічного зростання в Україні», що зумовлює активізацію процесу запровадження діючих заходів для стимулювання прогресивної структурної перебудови економіки та з проведенням ефективного реформування сфер освіти, науки, інноваційної діяльності в Україні [14, с. 223] тощо.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Попри розширення обсягу уваги як науковців, так і практиків усього світу до феномену економіки знань, це не применшує ваги подальших досліджень у цій сфері через постійну зміну предмета аналізу. Таким чином, виникає необхідність вивчення економіки знань як сукупності досягнень практики, системи методів створення умов для функціонування та підтримки науково-дослідної діяльності [15, с. 12]. Проте незважаючи на істотні напрацювання, ці питання потребують подальшого ґрунтовного дослідження, урахуваючи особливості розвитку національних економічних систем.

Формулювання цілей статті

У контексті цієї проблеми важливим питанням є аналіз рівня розвитку знаннево-інноваційної компоненти в Україні з метою оцінки готовності її переходу від індустріальної до економіки, що базується на знаннях, а також можливості розроблення своєї моделі економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження

Домінуючу позицію серед екзогенно-ендогенних факторів формування нової економіки як України, так і провідних країн світу займає знаннево-інноваційна компонента і заслуговує на детальніше дослідження. Слід зазначити, що на цей час найбільш комплексний підхід оцінки економіки, заснованої на знаннях, був запропонований Світовим банком як методологія оцінки знання (Knowledge Assessment Methodology, KAM). Вона встановлює прямий взаємозв'язок між знанневою економікою та довгостроковим, стабільним економічним зростанням як рушійної сили трансформації національної економічної системи. Методика включає комплекс зі 109 структурних і якісних показників, об'єднаних у групи (кожна група показників оцінюється в балах від 0 до 10, тобто від мінімального до максимального значення) [16, с. 107-108].

Методологія дає змогу порівнювати окремі показники різних країн, а також середні показники, що характеризують групу країн (рисунок). Порівняння можна проводити як за окремими показниками, так і за двома зведеними індикаторами: індексом економіки знань та індексом знань.

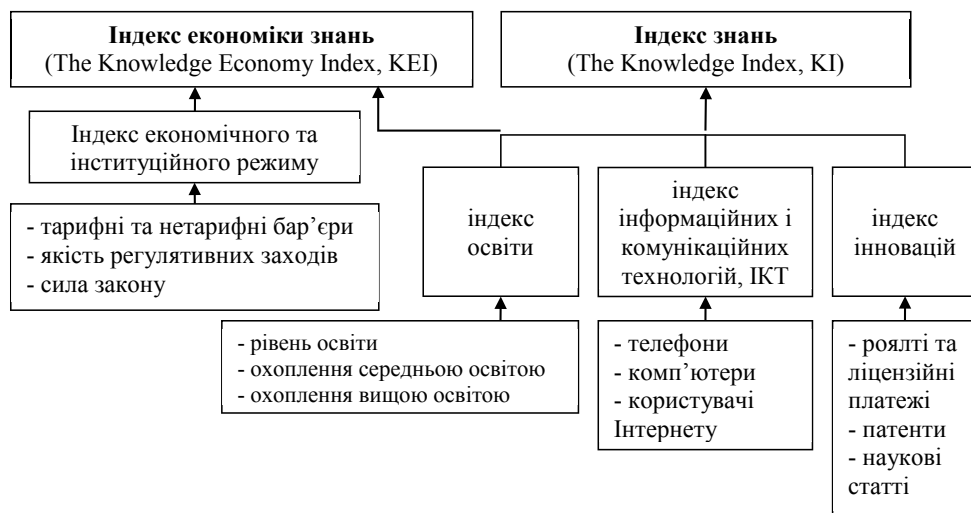

Рис. Структура індексів знання

Джерело: [17]

Група лідерів у галузі формування моделі економіки знань протягом 1995-2012 рр. розширюється за рахунок європейських країн з малою економікою: Швеція, Фінляндія, Данія, Нідерланди, Норвегія (перші п'ять позицій рейтингу відповідно). Швейцарія займає 10 місце (на дві позиції менше рівня 1995 р.) у результаті зниження показників по групі «Освіта» (табл. 1).

Таблиця 1

Топ-10 країн за показниками індексів знань, 2012 р.

Ранг	Зміна до 1995 року	Країна	КЕІ	КІ	Індекс економічного та інституційного режиму	Індекс інновацій	Індекс освіти	Індекс інформативно-комунікативних технологій
1	+3	Швеція	9,43	9,38	9,58	9,74	8,92	9,49
2	+5	Фінляндія	9,33	9,22	9,65	9,66	8,77	9,22
3	-1	Данія	9,16	9,00	9,63	9,49	8,63	8,88
4	+1	Нідерланди	9,11	9,22	8,79	9,46	8,75	9,45
5	+2	Норвегія	9,11	8,99	9,47	9,01	9,43	8,53
6	0	Нова Зеландія	8,97	8,93	9,09	8,66	9,81	8,30
7	+3	Канада	8,92	8,72	9,52	9,32	8,61	8,23
8	+6	Німеччина	8,90	8,83	9,10	9,11	8,20	9,17
9	+6	Австралія	8,88	8,98	8,56	8,92	9,71	8,32
10	-2	Швейцарія	8,87	8,65	9,54	9,86	6,90	9,20
56	-4	Україна	5,73	6,33	3,95	5,76	8,26	4,96

Джерело: [17]

Слід зазначити, що більшість країн-лідерів із малими та великими економіками, заснованими на знаннях, досягли найвищих показників за індексом економічного та інституційного режиму, що також підтверджується перевищенням величини індексу економіки знань над індексом знань ($КЕІ > КІ$). Таким чином, можна зробити висновок про ефективне використання потенціалу економічного середовища в процесі становлення та розвитку знаннєвої економіки. Проте, можлива і зворотна ситуація, що характеризується нераціональним використанням знання (нераціональне використання як інтелектуального, так і людського капіталів). Зокрема, найбільша невідповідність спостерігається у Венесуелі (КЕІ на 1,27 пункту менше КІ), Російській Федерації (1,18), Аргентині (1,11), Ірані (1,06), Білорусі (1,03), Кубі (0,97), Киргизькій Республіці (0,75), Узбекистані (0,74) та ін. У свою чергу, необхідно звернути увагу на те, що різниця цих показників в Україні навіть менша на 0,08 пункту порівняно з Південною Кореєю, що є одним із найуспішніших прикладів застосування парадигми економіки знань у своїй стратегії розвитку, оскільки сорок років тому вона мала практично однаковий рівень доходу на душу населення з Ганою, а вже на початку 1990-х років – перевищувала його в 6 разів [11, с. 10].

Провідними країнами у сфері інновацій (одночасно з індексами інституційного режиму та інформативно-комунікативних технологій) є Швейцарія, Швеція, Фінляндія, Сінгапур і Данія (табл. 2), що забезпечується ефективною регуляторною політикою, адекватними тарифними і нетарифними бар'єрами,

дієвою та прозорою системою законодавства; налагодженою системою комерціалізації інновацій, що сприяє захистові та впровадженню інновацій у виробничу сферу; відповідністю системи освіти галузевим потребам; інформаційно-комунікативними технологіями [18].

Таблиця 2

Топ-10 країн за основними показниками оцінки знань, 2012 р.

Ранг	Індекс економічного та інституційного режиму	Індекс інновацій	Індекс освіти	Індекс інформативно-комунікативних технологій
1	Сінгапур	Швейцарія	Нова Зеландія	Бахрейн
2	Фінляндія	Швеція	Австралія	Швеція
3	Данія	Фінляндія	Норвегія	Люксембург
4	Швеція	Сінгапур	Південна Корея	Велика Британія
5	Гонконг, Китай	Данія	Греція	Нідерланди
6	Швейцарія	США	Швеція	Фінляндія
7	Канада	Нідерланди	Ісландія	Швейцарія
8	Норвегія	Ізраїль	Тайвань, Китай	Німеччина
9	Люксембург	Тайвань, Китай	Ірландія	Тайвань, Китай
10	Австрія	Канада	Іспанія	Гонконг, Китай

Джерело: [17]

Показник рівня освіти в контексті становлення та розвитку економіки, заснованої на знаннях, дає змогу, з одного боку, підтвердити високий знаннево-інноваційний потенціал країн-лідерів (Швеція, Норвегія, Нова Зеландія, Австралія), а, з іншого – визначити рівень освітньої складової та її вплив на становлення нової економічної системи (Ірландія, Тайвань, Ісландія, Іспанія, Південна Корея та Греція). Слід звернути особливу увагу на високий рівень розвитку людського капіталу в Україні. Високий рівень зафіксовано за показниками індексу освіти (21 місце серед 146 держав і територій у 2012 р., що є першим місцем серед країн із низьким середнім рівнем доходів) [17]; субіндексу «Вища освіта та професійна підготовка» у комплексному індикаторі глобальної конкурентоспроможності (40 позиція з 144 країн у 2014 р.) [19, с. 19]; індексу рівня освіти (83 позиція серед 187 країн світу та входить до групи країн із високим рівнем людського розвитку у 2014 р.) [20, с. 161].

Однак високий рівень освіти в Україні одночасно поєднується з низькою оцінкою економічного та інституційного режиму країни, який формується в умовах низької ефективності законодавства та регуляторної політики держави. Таким чином, процес побудови знанневої економіки в Україні полягає в реалізації комплексної стратегії покращення за всіма напрямками, що мають відношення до цієї сфери, а також пошуку нових інструментів зростання інновацій та інтенсивного їх використання, оскільки окремі результати не можуть забезпечити перехід країни до нової економічної системи. Подібний механізм покращення знаннево-інноваційної компоненти в процесі розвитку ефективно використовується як розвинутими країнами, так і тими, що розвиваються. Наприклад, Бахрейн покращив свої позиції на 39 пунктів протягом 21 року (2000–2012 рр.) за рахунок різкого зростання кількості інтернет-користувачів на 1000 громадян (із 60 у 2000 р. до 820 у 2012 р.), користувачів телефонів (із 580 у 2000 р. до 2290 у 2012 р.), комп'ютерів (із 150 у 2000 р. до 750 у 2012 р.). Подібна ситуація була характер-

ною і для Великої Британії, Люксембургу, Німеччини, Тайваню, Гонконгу тощо.

Отже, оцінка основних показників економіки знань дає змогу оцінити не лише рівень розвитку економіки, заснованої на знаннях, а й визначити основні шляхи її поліпшення, адаптувавши досягнення країн-лідерів до специфіки української економічної системи.

Висновки

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що визначальним фактором інноваційного розвитку провідних країн світу виступає дієвий економіко-інституційний режим, що створює ефективні передумови динамічного розвитку інноваційної, освітньої та інформативно-комунікативної складових. Комплексний розвиток цих складових обумовлює розвиток трансформаційних процесів у національній економічній системі, що сприяє її переходу на вищий рівень економічного розвитку, тобто формування знаннєвої економіки. В Україні процес формування якісно нової економічної системи, заснованої на знаннях, обумовлюється потребою наздогнати країни-лідери в цій сфері. Відповідно до цього, еволюційний (трансформаційний) шлях розвитку вітчизняної економічної системи необхідно найближчим часом замінити революційним (модернізаційним). Попри відставання України за більшістю показників економіки знань, наявність висококваліфікованих і мотивованих людських ресурсів може створити передумови прискореного переходу від індустріальної до знаннєвої економіки. Формування нової економічної системи в Україні повинно розпочатися з розроблення та впровадження стратегії комплексної модернізації національної економічної системи, що визначається низкою ендегенних та екзогенних факторів і може бути використана для проведення подальших досліджень у цій сфері.

Література

1. *Александрова О. С.* Становлення середнього класу в сучасному українському суспільстві : автореф. дис. ... докт. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / О. С. Александрова. – К., 2010. – 34 с.
2. *Гець В. М.* Інноваційні перспективи України / В. М. Гець, В. П. Семиноженко. – Харків : Константа, 2006. – 272 с.
3. *Bell D.* The Coming of Post-Industrial Society: A Venture of Social Forecasting. – New York: Basic Books, 1973.
4. *Дракер П.* Посткапіталістическое общество / П. Дракер // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / под ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Academia, 1999. – 640 с.
5. *Kahn H.* The Year 2000: A Framework for Speculation on the Next Thirty Three Years / H. Kahn, A. Wiener // The Hudson Institute, 1967. – 173 p.
6. *Кастельс М.* Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс // Под. ред. О. И. Шкаратана. – М. : Знание. – 2000. – 237 с.
7. *Machlup F.* Knowledge: Its Creation, Distribution, and Economic Significance / F. Machlup // The Economic of information and Human Capital. Princeton (N.Y.), 1984. – Vol. III – P. 148–163.
8. *Rodriges M. J.* New Knowledge Economy in Europe. A Strategu for International Competitiveness and Social Cohsion / By Mariy J. Rodrigues. – Edward Elgar Pbl., 2002. – 46 p.
9. *Alvin and Heidi Toffler.* Creating a New Civilization. The Politics of the Third Wave. Turner Publishing, Inc. – Atlanta, 1995. – 112 p.
10. *Schumpeter J.* Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung / J. Schumpeter. – Duncker & Humblot; Auflage : 1. A., 2006. – 548 p.
11. *Лук'яненко Д.* Імплементация парадигми економіки знань у стратегії національного економічного розвитку / Д. Лук'яненко, О. Лук'яненко, О. Дорошенко // Міжнародна економічна політика. – 2013. – № 2 (19). – С. 5-26.
12. *Яковенко Л. І.* Інноваційний характер економіки знань / Л. І. Яковенко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2010. – № 2. – С. 141-145.
13. *Оселецький В. Л.* Соціальний вектор розвитку економіки знань / В. Л. Оселецький, О. В. Красота // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1 (7). – С. 343-348.

14. *Бажал Ю. М.* Знання економіка – економіка конкурентоспроможності / Ю. М. Бажал // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К., Бібліотека інформаційного суспільства. – 2004. – С. 219-224.

15. *Глухов В. В.* Экономика знаний : учеб. пособие / В. В. Глухов, С. Б. Коробко, Т. В. Маринина. – СПб. : Питер, 2003. – 528 с.

16. *Батракова Л. Г.* Показатели развития экономики знаний / Л. Г. Батракова // Ярославский педагогический вестник (Гуманитарные науки). – 2012. – № 2 – Том I. – С. 107-111.

17. The Knowledge Economy Index [Electronic resource] / The World Bank. – Way to assess : worldbank.org/kam

18. *Лебедева Л. В.* До питання про вимір економіки знань / Л. В. Лебедева [Електронний ресурс] // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2010. – № 3. – Режим доступу : http://www.chtei-knteu.cv.ua/herald_ru/content/download/archive/2010/v3/NV-2010-V3_58.pdf

19. The Global Competitiveness Report 2014–2015 [Electronic resource] / World Economic Forum. – Way to assess : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf.

20. Human Development Report 2014. Sustaining Human Progress: Reducing Vulnerabilities and Building Resilience [Electronic resource] / United Nations Development Programme. – Way to assess : <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdf>.

УДК 330.837;334.73

О.В. Манжура
*кандидат економічних наук,
заступник директора
Полтавського кооперативного технікуму*

Класифікація і склад кооперативів в інституціональних координатах України

У статті запропоновано авторську класифікацію кооперативів, яка враховує існуючі в Україні формальні інститути. Проаналізовано склад і структуру кооперативів на основі показників Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України.

Ключові слова: кооперативи, класифікація, склад, інституціональні координати, Україна.

А.В. Манжура
*кандидат економічних наук,
заместитель директора
Полтавского кооперативного техникума*

Классификация и состав кооперативов в институциональных координатах Украины

В статье дана авторская классификация кооперативов, которая учитывает существующие в Украине формальные институты. Проанализированы состав и структура кооперативов на основе показателей Единого государственного реестра предприятий и организаций Украины.

Ключевые слова: кооперативы, классификация, состав, институциональные координаты, Украина.